

نکته ها و رموز استغفار

از مجموع روایاتی که در فضیلت استغفار روایت شده است ، استنباط می شود که آثار مادی و برکات معنوی استغفار برای کسی است که زیاد و پی درپی، شب و روز، در هر حال و همه جا، از خدا عذرخواهی کرده و آمرزش طلبد.

رسول خدا (صلی الله علیه وآله وسلم) در سخن پرباری می فرماید:

أَكْثَرُوا مِنَ الْإِسْتِغْفَارِ ، فِي بُيُوتِكُمْ وَ فِي مَجَالِسِكُمْ وَ عَلَى مَوَائِدِكُمْ وَ فِي أَسْوَاقِكُمْ وَ فِي طُرُقِكُمْ وَ أَيْنَمَا كُنْتُمْ فَأَنْتُمْ لَا تَذَرُونَ مَتَى تَنْزِلُ الْمَغْفِرَةُ . (۱)

زیاد استغفار کنید ، در خانه ها و مجالستان ، سر سفره ها و در بازارهایتان ، و در مسیر رفت و آمدهایتان و هر جا که بودید (استغفار نمایید) . چرا که شما نمی دانید آمرزش خداوند چه زمانی نازل می شود .

در بیانی دیگر خطاب به زن های مسلمان می فرماید:

يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ تَصَدَّقْنَ وَ أَكْثِرْنَ الْإِسْتِغْفَارَ ، فَإِنِّي رَأَيْتُكُنَّ أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ . (۱)

ای بانوان صدقه دهید و زیاد استغفار کنید که من بیشتر اهل آتش را از شما زنان دیدم .

علاوه بر این ، در روایات ، فضایل خاصی برای این ذکر شریف وارد شده است که خود عامل مهمی برای زیاد گفتن استغفار است ،

پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله وسلم) در سخن زیبایی استغفار را برترین دعا شمرده اند:

مَا مِنْ دُعَاءٍ شَيْءٍ أَفْضَلُ مِنَ الْإِسْتِغْفَارِ . (۲)

هیچ دعایی برتر و با فضیلت تر از استغفار نیست .

امیرالمؤمنین (علیه السلام) اضافه بر این ، از آن به عنوان پربرکت ترین دعا در دنیا و آخرت ، یاد فرموده اند:

أَيُّ دُعَاءٍ أَفْضَلُ مِنَ الْإِسْتِغْفَارِ وَ أَعْظَمُ بَرَكَهٍ مِنْهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ . (۳)

چه دعایی از استغفار ، با فضیلت تر ، و برکت آن در دنیا و آخرت از طلب آمرزش ، بزرگتر و بیشتر است .

در سخن زیبای دیگری آن حضرت ، اجر و پاداش این ذکر مبارک را بزرگترین پاداش دانسته و از آن به عنوان سریع ترین عامل

برای دست یافتن به ثواب خداوند یاد نموده اند:

الإِسْتِغْفَارُ أَكْبَرُ أَجْرًا وَ أَسْرَعُ مَثُوبَةً .

استغفار بزرگترین اجر و پاداش و سریع ترین مزد و ثواب را دارد .

رسول خدا(صلی الله علیه وآله وسلم) در گفتار حکیمانه ای آن را سلاح گنهکار، برای دفاع از خویشان در برابر دشمن (گناه و

عقوبتش) شمرده اند:

سِلَاحُ الْمُنْذِبِ ، الإِسْتِغْفَارُ .

اسلحه گنهکار ، طلب آمرش از خداوند است .

همچنین آن حضرت استغفار را وسیله خوبی برای شستوشوی گناهان دانسته اند:

نَعْمَ الْوَسِيلَةُ ، الإِسْتِغْفَارُ .

(برای از بین بردن آثار شوم گناه) استغفار خوب وسیله ای است.

در سخن پر بار دیگری ، پیامبر رحمت از گناهان به عنوان درد و مرض یاد کرده و دواي آن را استغفار معرفی کرده اند :

الذُّنُوبُ دَاءٌ وَالذُّوَاءُ الإِسْتِغْفَارُ وَالشِّفَاءُ أَنْ لَا تَعُودَ .

گناهان درد و مرض هستند و دواي آن استغفار است ، و شفا یافتن از آن به این است که دیگر به سوی آن ها برنگردی .

باز پیامبر گرامی (صلی الله علیه وآله وسلم) در دو کلام نورانی، استغفار را بهترین عبادت و دعا معرفی کرده و فرموده اند:

خَيْرُ الْعِبَادَةِ الإِسْتِغْفَارُ .

استغفار بهترین عبادت است .

خَيْرُ الدُّعَاءِ الإِسْتِغْفَارُ .

بهترین دعا ، طلب آمرزش از خداوند است .

افزون بر این ، در بعضی از روایات که در زمینه آثار و برکات استغفار رسیده است ، به صراحت و روشنی اثرهای یاد شده ، برای

زیاد استغفار کردن ذکر گردیده است.

به نمونه هایی از آن ها توجه کنید:

امام صادق (علیه السلام) حدیثی را از امیرالمؤمنین (علیه السلام) روایت می کنند که آن حضرت فرمودند:

عَلَيْكُمْ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ بِكَثْرَةِ الإِسْتِغْفَارِ وَالذُّعَاءِ ، فَأَمَّا الدُّعَاءُ فَيُدْفَعُ بِهِ عَنْكُمْ الْبَلَاءَ وَ أَمَّا الإِسْتِغْفَارُ فَيَمْحِي ذُنُوبَكُمْ .

بر شما باد که در ماه رمضان زیاد استغفار و دعا کنید ، که دعای زیاد ، بلا و گرفتاری را از شما دور می سازد ؛ و استغفار زیاد ، گناهان شما را نابود می کند.

نضر بن کثیر گوید: بر امام صادق (علیه السلام) وارد شدم در حالی که سفیان ثوری هم همراه من بود . امام صادق (علیه السلام) سفارش هایی کردند ، از جمله فرمودند:

إِذَا اسْتَبْطَأْتَ الرِّزْقَ فَأَكْثِرْ مِنَ الْإِسْتِغْفَارِ .

هرگاه روزیت به کندی آید و به سختی به تو رسد ، زیاد استغفار کن .

رسول خدا (صلی الله علیه وآله وسلم) در کلامی نورانی ، فرمودند:

مَنْ أَكْثَرَ الْإِسْتِغْفَارَ جَعَلَ اللَّهُ لَهُ مِنْ كُلِّ هَمٍّ فَرَجًا وَ مِنْ كُلِّ ضِيقٍ مَخْرَجًا وَ يَرْزُقُهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ .

هر کس زیاد استغفار کند، خداوند نسبت به هر غصّه و اندوهی ، گشایشی برایش قرار دهد و از هر تنگنایی راه خروجی پیش پایش گذارد و از جایی که گمان ندارد او را روزی دهد .

از مجموع سخن در این بخش نتیجه می گیریم :

همانگونه که در گفتار قبل عنوان گردید ، در پاره ای آیات و روایات ، آثار و برکات عظیمه ای برای ذکر استغفار بیان شده که هضم آن برای همگان آسان نیست ؛ و این خود باعث تشکیک در اصل مطلب می شود که چگونه ممکن است ، کسی عمری گناه کند و سپس با درخواست بخشش از پروردگار خویش ، آمرزش خداوند شامل حالش شود و یا با گفتن یک استغفار به چنین آثار و برکاتی دست یابد؟!

پاسخ این سؤال ، به صورت پراکنده در مکتب وحی و سخنان اهل بیت (علیهم السلام) آمده است ، چکیده اش این است :
اولاً : همانگونه که در فصل های گذشته یادآور شدیم ، استغفار ، تنها لغغه زبان نیست ، بلکه حقیقت آن ، ندامت قلبی گوینده و پشیمانی باطنی او از گذشته و تصمیم جدّیش به ترک گناه و رو آوردنش به سوی خدا و احکام نورانی اسلام است .

ثانیاً : قوام توبه و استغفار به اینست که اگر واجباتی از او فوت شده ، آن ها را جبران سازد ، به این صورت که قضایش را بجا آورده ، کفّاره اش را بپردازد و یا به گونه دیگر آن را تدارک کند.

ثالثاً : اگر گناه او حق الناس است ، آن را پرداخته و یا صاحب حق را راضی کند ، بگونه ای که هنگام گفتن استغفار هیچ حقی از مردم به عهده او نباشد.

رابعاً: گناهی که از آن توبه کرده و برایش استغفار می کند گناهی باشد که قابل گذشت و بخشش باشد، نه آن که توبه در مورد آن مفهومی نداشته و قابل گذشت و آمرزش نباشد. مثل اینکه، آئین جدیدی پدید آورده و یا بدعتی در دین خدا گذارده و بدین واسطه جمعی را گمراه و از آغوش دین خدا جدا ساخته باشد. زیرا کسانی که بر دین اختراعی او باقی مانده، بدعت‌های او را پذیرفته، بدان عمل کرده و بر آن عقیده مرده اند، قابل بازگشت نیستند.

بی شک، چنین گناهی توبه ای ندارد، مگر آن که تمام کسانی را که گمراه ساخته، به صراط مستقیم باز گرداند؛ و این کار نیز برای او امکان پذیر نیست.

آخرین سخن در پاسخ به سؤال مذکور، که از روایات گذشته استفاده می شود این است:

آمرزش خداوند و سایر برکات استغفار برای کسی است که علاوه بر شرایط یاد شده، زیاد و پی در پی استغفار گوید نه آنکه عمری گناه کند و سپس با گفتن یک استغفار همه گناهانش آمرزیده شود! همچنانکه اگر پی در پی استغفار کند، ولی تصمیم جدی بر ترک گناه نگیرد و گذشته تاریک خویش را جبران نکند، از استغفار خویش سودی نمی برد! پس زیاد استغفار کردن، مصمم بر ترک گناه بودن و گذشته خویش را جبران کردن از مهمترین شرایط پذیرش توبه و مهمترین عامل پدیدآورنده آثار و برکات استغفار، مخصوصاً آمرزش خداوند است.

از سوی دیگر، گاهی سؤال می شود زیاد گفتن استغفار به چه شکل صورت می پذیرد و بر چه گفتنی اطلاق می گردد؟

پاسخ این سؤال نیز در سخنان نورانی اهل بیت (علیهم السلام) به صورت اجمال آمده است. خلاصه جواب این است:

زیاد گفتن استغفار به این است که هر کسی در روز صد مرتبه و در شب هفتاد بار استغفار گوید. علاوه بر این، به مقداری که وقت و توان دارد، استغفارهای وارده را تلاوت کرده، بخصوص در اوقات نماز و ساعات استجاب دعا از خدا آمرزش بخواهد. در این صورت، بی تردید گناهش بخشیده شده و آثار و برکات آمرزش خواهی را خواهد دید.

بنابراین، با وجود این همه مدارک محکم و روشن، نباید از رحمت و مغفرت خداوند مأیوس بود و از توبه و استغفار دست شست

. همچنانکه، نباید به یأوه سرایی عده ای گوش فرا داد، که سر و کار چندانی با دین ندارند و از تحقیق در آیات و روایات -

معتبرترین مدارک مفاهیم دینی - بویی نبرده و تنها با خطور اشکالی به ذهن خویش، تیشه به ریشه مقدسات مذهبی زده و

دوستان امیرالمؤمنین (علیه السلام) را از بازگشت به سوی خدا و امام زمان (علیه السلام) باز داشته و از آمرزش خداوند مأیوس

می سازند.

اثر نوشتن استغفار روی انگشتر

محبوبیت استغفار ، پیش خداوند به حدی است که نوشتن جمله « اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ » به ضمیمه دو ذکر دیگر ، روی نگین انگشتر ، و همراه داشتن آن ، نیز دارای آثار و برکاتی است. تا چه رسد به این که این ذکر، ورد شب و روز انسان باشد! از جمله آثاری که برای نوشتن این جمله روی نگین انگشتر ذکر گردیده است ، رهایی از فقر و تنگ دستی است.

محمد بن ابی عمیر ، در حدیثی از امام صادق (علیه السلام) روایت می کند:

مَنْ كَتَبَ عَلَى خَاتَمِهِ « مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ » اَمِنَ مِنَ الْفَقْرِ الْمُدَّقِ

هر کس روی انگشترش این عبارت را بنویسد:

« آنچه خدا بخواهد (همان می شود) ، از خدا طلب آمرزش می کنم . »

از فقری که او را خوار و سر افکنده سازد ، در امان می ماند .

گفتنی است : ظاهر حدیث این است که برای دست یافتن به اثر یاد شده ، باید متن عربی اذکار نوشته شود.

اثر دیگر نوشتن این اذکار روی انگشتر عقیق ، اینست :

اگر کسی تربت قبر مطهر امام حسین (علیه السلام) را با آدابی که امام باقر (علیه السلام) برای جابر ذکر می کنند، بردارد و سپس

آن را با انگشتر عقیقی که ذکر شریف « مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ » ، روی آن نوشته شده است ، مهر کند ؛ چنین

تربتی باعث شفای هر مرضی خواهد بود.

سید الاستغفار

پیامبر و اهل بیت پاکش (علیهم السلام) با بیانات وحی گونه خویش راه عذرخواهی از خدا را به شیعیان آموخته اند و در فرصت

های مختلف ، نسخه های گوناگونی از استغفار را به آنان یاد داده اند که هر یک در جای خود به کار می رود.

در این حدیث امام باقر (علیه السلام) آداب برداشتن تربت قبر امام حسین (علیه السلام) را برای جابر بن یزید جعفری بیان می

کنند که شایسته دقت و تأمل است.

دارای آثار و برکات خاصی است . در میان نسخه های استغفار به بعضی از آن ها با عناوین برگزیده ای اشاره شده است که

دارای مزیت و شرافت بیشتری است ، و البته سر آن برای ما فاش نشده است و تنها با رمز و اشاره بیان گردیده است. بسیار به

جاست که راهیان کوی دوست ، با دقت و تأمل بیشتر ، نکات آن را دریابند و از فیوضات و برکاتش بهره مند گردند.

یکی از رموز یاد شده ، عنوان سید الاستغفار است که پیامبر گرامی (صلی الله علیه وآله وسلم) ، در سخن زیبایی بدان اشاره می کنند .

جابر بن عبدالله انصاری گوید: رسول خدا (صلی الله علیه وآله وسلم) فرمودند:

تَعَلَّمُوا سَيِّدَ الْإِسْتِغْفَارِ .

آقای استغفار را بیاموزید.

سپس این عبارت را بیان فرمودند:

اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ خَلَقْتَنِي وَ أَنَا عَبْدُكَ وَ عَلَى عَهْدِكَ وَ أَبُوءُ بِبِعَهْدِكَ عَلَى وَ أَبُوءُ لَكَ بِذَنْبِي فَاعْفُرْ لِي إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ . (۱)

خدایا تو پروردگار منی ، هیچ معبودی جز تو نیست ، تو مرا آفریده ای و من بنده توام و بر عهد و پیمان باقی ام ، به کمک نعمتی که به من دادی زندگی می کنم و به گناه خویش اقرار دارم، (خدایا) مرا ببخش که جز تو کسی گناهان را نمی بخشد .

نماز استغفار

یکی از دستوراتی که در کلمات نورانی پیامبر و اهل بیت (علیهم السلام) ، برای رهایی از مشکلات و نجات از سختی ها ، بدان سفارش شده است ، خواندن نماز استغفار است که دارای آثار و برکات فراوانی است و کیفیت آن بدین صورت است :

دو رکعت ، و در هر رکعت بعد از حمد سوره قدر خوانده می شود و پس از آن پانزده مرتبه استغفار گفته می شود، و سپس به رکوع رفته و بعد از ذکر رکوع ده مرتبه استغفار و پس از برخاستن از رکوع و قبل از رفتن به سجده همین ذکر ده مرتبه، و پس از ذکر سجده ده مرتبه ، و بعد از برخاستن از سجده اول ده مرتبه ، و در سجده دوم بعد از ذکر سجده باز ده مرتبه ، و پس از برخاستن از سجده دوم نیز ده مرتبه استغفار گفته می شود. رکعت دوم نیز به همین صورت به جا آورده می شود. این نماز شبیه نماز جعفر طیار است با این تفاوت که دو رکعت است و در هر رکعت بعد از حمد سوره قدر تلاوت می شود و به جای تسبیحات اربعه ، در هر جا به تعداد خاصی که ذکر گردید، استغفار گفته می شود .

پیغمبر اکرم (صلی الله علیه وآله وسلم) در فضیلت این نماز می فرمایند:

إِذَا رَأَيْتَ فِي مَعَاشِكَ ضِيقًا وَ فِي أَمْرِكَ إلتِيَانًا فَأَنْزِلْ حَاجَتَكَ بِاللَّهِ تَعَالَى وَ جَلِّ ، وَ لَا تَدْعُ صَلَاةَ الْإِسْتِغْفَارِ .

هر زمان در روزی خود تنگی و سختی دیدی و در کار خویش پراکندگی و از هم پاشیدگی مشاهده کردی، که کار را بر تو مشتبه ساخت؛ حاجتت را با خدا در میان گذار و نماز استغفار را رها مکن.
سپس نماز را به همان صورت که گذشت توضیح دادند و فرمودند:
(اگر این نماز را بخوانی) خداوند کار تو را اصلاح می کند انشاءالله.

گفتنی است: برای استغفار در این نماز، صورت خاصی ذکر نشده است. بنابراین هر یک از نسخه های استغفار را که در بخش آخر این کتاب آمده است، به عنوان ذکر نماز استغفار می توان گفت، هر چند مختصر باشد.

زمان استغفار

سؤالی که به ذهن بعضی ممکن است خطور کند این است:

پس از انجام گناه، فرصت استغفار و عذرخواهی از خداوند، تا چه زمانی برای انسان باقیست؟

باید بگوییم: توبه و بازگشت به سوی خداوند واجب است و وجوب آن فوریست. به این معنی که شخص گنهکار بلافاصله باید از

کردار زشت خویش استغفار کند و از گناهانش دست بکشد و تصمیم جدی بر ترک آن بگیرد. ولی این هرگز به معنای

محدودیت زمانی برای استغفار نیست، از مدارکی استفاده می شود: کسی که گناه کند و مدت زمانی بر آن بگذرد و از توبه

کردن غافل شود، هر زمان که از گناه خود پشیمان شود و تصمیم بر ترک گناه بگیرد و دیگر به سوی آن برنگردد و سپس

استغفار کند، خدای مهربان او را می بخشد و از سر تقصیرش در می گذرد.

از سوی دیگر از بعضی روایات استفاده می شود: از زمانی که انسان گناه می کند، تا هفت ساعت بیشتر برای استغفار و

عذرخواهی از خداوند مهلت ندارد و چنانچه استغفار نکند، گناه در نامه عملش ثبت می شود.

جمع بین این دو دسته روایات، به این است:

مهلت هفت ساعت برای این است که گناه در نامه عمل انسان ثبت نگردد. یعنی اگر قبل از هفت ساعت استغفار و توبه کند

اصلاً گناهی در نامه عمل او نوشته نمی شود. ولی چنانچه توبه و عذرخواهی نکند، گناه نوشته می شود و اگر بعد از هفت

ساعت توبه کند و اصرار در طلب آمرزش از خدا نماید امید می رود که آنچه برایش نوشته شده است از نامه عملش پاک گردد.

امام صادق (علیه السلام) در حدیثی می فرماید:

مؤمن بعد از گذشت بیست سال به یاد گناهِش افتاده و از آن استغفار می کند و خدا او را می بخشد . در حالی که کافر همان ساعتی که گناه می کند ، گناه خویش را از یاد می برد.

از همین روست که امیرالمؤمنین (علیه السلام) ، از استغفار به عنوان وسیله ای برای پاک کردن نامه عمل یاد می کنند :
تعجب از کسی است که از آمرزش خداوند ناامید گشته است ، در حالی که با او وسیله پاک کننده است .

شخصی سؤال کرد : پاک کننده چیست؟

امام (علیه السلام) فرمودند: استغفار.

رسول خدا (صلی الله علیه وآله وسلم) نیز به استغفار خاصی اشاره کرده و می فرمایند:

هر کسی هر روز بعد از نماز عصر ، روزی یک بار آن را تلاوت کند ، خداوند به دو ملک مأمور او دستور می دهد ، نامه عمل زشت او را ، هر چه هست پاره کنند. (۲)

گفتنی است : هر چه استغفار انسان به گناهِش نزدیکتر باشد، سریع تر به آمرزش خداوند دست می یابد و چنانچه قبل از هفت ساعت استغفار و توبه کرده باشد ، از عقوبت های گناه در دنیا نیز در امان می ماند. در حالی که اگر هفت ساعت بر او گذشت و توبه و استغفاری نکرد ، گناه در نامه عملش ثبت می شود و چنانچه بعد از گذشت زمانی رو به توبه و استغفار آورد ، ممکن است بعد از دیدن بلاهایی در دنیا از قبیل فقر، مرض، قرض و ناراحتی هایی از این قبیل ، توبه اش پذیرفته و گناهِش آمرزیده شود. پس چه بهتر که اگر گناهی از ما سر زد ، بلافاصله توبه و استغفار کرده و ندامت خود را به خدای خویش اظهار کنیم ، تا هم گناهی در نامه عملمان ثبت نگردد و هم علاوه بر مصونیت از عذاب های حتمی خداوند در آخرت ، از عقوبت ها و بلاهای احتمالی او در دنیا ، نیز محفوظ بمانیم.

رسول خدا (صلی الله علیه وآله وسلم) در سخنی زیبا و نورانی می فرمایند:

خوشا به حال بنده ای که از گناهی استغفار کند که کسی جز خودش از آن با خبر نیست . به راستی مثل استغفار به دنبال گناه ، مثل آبی را ماند که روی آتش ریخته می شود و آن را خاموش می کند .

استغفار بهترین هدیه برای اموات

اموات و کسانی که دستشان از این عالم خاکی کوتاه گشته ، سخت در انتظارند که هدیه ای برای آن ها از سوی دوستان و بستگانشان فرستاده شود . و هیچ هدیه ای شادی بخش تر از طلب آمرزش برای آنان نیست . آری ، استغفار بهترین هدیه و

برترین سوغاتی برای مردگان است که همچون نسیم خنک و دلپذیری، در صحرائی سوزان و بی آب و علف، بر پیکر خسته انسانی از پا افتاده می‌وزد و روحی تازه به او می‌بخشد. طلب آمرزش برای گناهان اموات به سان آب سرد و گوارایی است که جگر سوخته لب تشنگان را مرهم می‌بخشد و جان از دست رفته آنان را به ایشان باز می‌گرداند.

امیرالمؤمنین (علیه السلام) حدیث زیبایی را از رسول خدا (صلی الله علیه وآله وسلم) در این زمینه روایت می‌کنند که آن حضرت فرمودند:

مَا أُهْدِيَ إِلَى الْمَيِّتِ هَدِيَّةٌ وَلَا أُتْحِفَ تُحْفَةً أَفْضَلُ مِنَ الْإِسْتِغْفَارِ .

هیچ چیزی به شخص مرده هدیه نمی‌گردد و هیچ سوغاتی برای او برده نمی‌شود که برتر از استغفار و طلب آمرزش باشد! . همان گونه که انسان از هدیه دوستان و بستگان خویش شادمان می‌گردد، اموات و مردگان نیز از استغفار برای آنان شاد و خوشحال می‌شوند.

رسول خدا (صلی الله علیه وآله وسلم) در تشبیه زیبایی به این نکته اشاره می‌کنند :

إِنَّ الْمَيِّتَ لَيَفْرَحُ بِالتَّرْحُمِ عَلَيْهِ وَ الْإِسْتِغْفَارِ كَمَا يَفْرَحُ الْحَيُّ بِالْهَدِيَّةِ تُهْدَى إِلَيْهِ .

به راستی، که ترخم بر مرده و آمرزش طلبیدن برای او باعث خوشحالی او می‌گردد همان گونه که انسان زنده از هدیه ای که برایش برده می‌شود خشنود می‌گردد .

این بدان جهت است که علت اساسی گرفتاری مؤمن در عوالم بعد از مرگ، گناهان و اعمال ناشایست اوست. و یکی از دعاهای مستجاب، دعا در حق برادر یا خواهر مؤمن است، مخصوصاً که استغفار، خود نیز جامع ترین و بهترین دعای مستجاب شمرده می‌شود و به مجرد این که

شخصی برای آمرزش شیعه گنهکاری که از دنیا رفته است، دعا می‌کند، خداوند گناه او را می‌بخشد و از عقوبتش صرف نظر می‌کند و این خود باعث نجات مؤمن از گرفتاری های عالم برزخ است. پس هیچ هدیه ای برای او بالاتر از این نیست که کسی با دعا و استغفارش بلاها و عذاب های سخت آن عالم را از او دور کند و مقدمات آسایش، امنیت و ورود به بهشت را برایش فراهم سازد، به همین خاطر پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله وسلم) می‌فرمایند:

قَدْ أَمَرْتُ أَنْ أُسْتَعْفَرَ لِأَهْلِ الْبَقِيْعِ .

به من دستور داده شده است که برای ساکنان در بقیع استغفار و طلب آمرزش کنم .

آری رسول خدا (صلی الله علیه وآله وسلم) در لحظات آخر عمرشان با گامهایی لرزان در حالی که با یک دست به امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب (علیه السلام) تکیه کرده بودند و دست دیگرشان را بر فضل بن عباس نهاده بودند ، خود را به بقیع رساندند و بر خفتگان آن دیار سلام دادند ، سپس برایشان استغفار کرده ، و مدتی طولانی از خدا برای آنان طلب آمرزش و بخشش نمودند.(۱) از این فرمان خداوند به برترین پیامبر خویش و عمل آن حضرت ، آن هم در آخرین مرض آن بزرگوار که منجر به رحلت جان سوز حضرتش گشت ، استفاده می شود که استغفار برای مردگان و دوستان امیرالمؤمنین (علیه السلام) مخصوصاً در قبرستان مسلمین ، سنت مؤکدی است که برای همه دوستداران حضرتش ، شایسته پیروی است . و برکات فراوانی را برای استغفار گویان و مردگانی که برایشان طلب آمرزش می شود ، به ارمغان خواهد آورد.

استغفار برای پدر و مادر

یکی از حقوقی که پدر و مادر بر فرزند خویش دارند این است که در زمان حیات و بعد از مرگشان ، برای آن ها استغفار کند. خداوند برای بیان اهمیت این مطلب به استغفار پیامبر اولوالعزم خویش ، حضرت ابراهیم (علیه السلام) ، برای پدر و مادرش ، اشاره می کند:

(رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَ لِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ)

پروردگارا! من و پدر و مادرم و تمام مؤمنین را روزی که همه در برابر تو برای حساب می ایستند ، ببخش و بیامرز .

در جای دیگر خداوند طلب آمرزش پیامبر بزرگ خویش حضرت نوح (علیه السلام) را برای پدر و مادرش ، چنین بازگو می کند:

(رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَ لِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا وَ لِلْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ)

ای پروردگام ، من و پدر و مادرم و هر کس که با ایمان (به تو) داخل خانه ام می شود و همه مردان و زنان با ایمان را ببخش و بیامرز .

از این آیات و مدارک بسیار دیگری استفاده می شود :

استغفار فرزند برای پدر و مادر ، مخصوصاً بعد از مرگ آنان ارزش والایی در پیشگاه خداوند دارد و باعث آمرزش و نجات آنان از گرفتاری های عالم برزخ و قیامت می شود ، و برکات فراوانی را برای خود انسان به ارمغان می آورد.

حق پدر و مادر به قدری عظیم است که ترک استغفار برای آنان بعد از مرگشان شدیداً نکوهش شده است و چنانچه با علم و آگاهی باشد ، به عاق والدین منجر می گردد.

امیرالمؤمنین (علیه السلام) می فرماید:

إِنَّ الرَّجُلَ يَكُونُ بَارَأً بِوَالِدَيْهِ وَهُمَا حَيَّانٍ فَإِذَا مَاتَا وَلَمْ يُسْتَغْفَرَ لَهُمَا كُتِبَ عَاقًا لَهُمَا ، إِنَّ الرَّجُلَ يَكُونُ عَاقًا لَهُمَا فِي حَيَاتِهِمَا فَإِذَا مَاتَا وَ أَكْثَرَ الْإِسْتِغْفَارَ لَهُمَا كُتِبَ بَارَأً .

به راستی ، مردی در زمان حیات پدر و مادرش فرزند نیکوکاری است و به آنان احسان و نیکی می کند ، ولی زمانی که (پدر و مادرش) می میرند و برایشان استغفار نمی کند ، نام او در زمره کسانی ثبت می شود که عاق والدین و آزار دهنده پدر و مادرشان بوده اند . و شخصی در زمان حیات پدر و مادرش آنان را آزار می داده است ، اما بعد از مرگشان فردی نیکوکار نوشته می شود ، زیرا برای والدین خود زیاد استغفار کرده و آمرزش طلبیده است .

استغفار برای مردان و زنان مؤمن

یکی از دعاهای مستجاب ، دعا برای آمرزش برادران و خواهران مؤمن به ویژه کسانی است که حقی بر گردن انسان دارند . طلب آمرزش برای دوستان و شیعیان امیرمؤمنان (علیه السلام) ، علاوه بر اینکه درخواستی است قرین اجابت ، برکات فراوانی نیز برای دنیا و آخرت دعا کننده به همراه دارد . بی جهت نیست که در سحرگاهان ، - ساعت استجاب دعا و مهم ترین وقت استغفار - ، سفارش اکید بر طلب آمرزش برای چهل مؤمن در قنوت « نماز وتر » شده است . همچنین در مورد کسی که بر گردن انسان حقی پیدا کرده - مثل آنکه دانشی را به انسان آموخته باشد - ، و یا توسط انسان حق او ضایع شده - مثل اینکه غیبت کسی را کرده و رضایت طلبیدن از او مفسده انگیز باشد - به آمرزش خواهی برای آنان به خصوص دستور داده شده است .

این ها بدان خاطر است که حق مؤمن عظیم است و رعایت حرمت او لازم و دعا ، باعث اداء برخی از حقوق فراوان او می گردد . و چنین است که یکی از صفات شایسته بندگان صالح خدا ، دعا برای آمرزش برادران و خواهران مؤمن شمرده شده است . خداوند زبان حال آنان را این گونه بیان می کند :

(رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَ لِأَخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَ لَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ)

پروردگارا ! ما و برادرانمان را که در ایمان بر ما پیشی گرفته اند ، ببامرز ، و در دل هایمان حسد و کینه ای نسبت به مؤمنان قرار مده . پروردگارا ، تو دلسوز و مهربانی .

دعا برای آمرزش مردان و زنان مؤمن آنقدر با ارزش و پر برکت است که فرشتگان آسمان نیز بدین واسطه به خدا تقرب می جویند . خداوند ، حال آنان را چنین توصیف می فرماید :

(الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ)

فرشتگانی که حاملان عرشند و آنها که گرداگرد آن (طواف می کنند) تسبیح و حمد پروردگارشان را می گویند و به او ایمان دارند و برای مؤمنان استغفار می کنند (و می گویند) : پروردگارا ! رحمت و علم تو همه چیز را فرا گرفته ، پس کسانی را که توبه کرده و راه تو را پیروی می کنند بیامرز ، و آنان را از عذاب دوزخ نگاه دار .

در زیارت جامعه ائمه المؤمنین (علیهم السلام) ، از این مطلب با صراحت و روشنی بیشتری یاد شده است . در فرازی از آن می خوانیم :

« بَلْ يَتَقَرَّبُ أَهْلُ السَّمَاءِ بِحُبِّكُمْ وَبِالْبِرَائَةِ مِنْ أَعْدَائِكُمْ وَتَوَاتُرِ الْبُكَاءِ عَلَى مُصَابِكُمْ وَالْإِسْتِغْفَارِ لِشَيْعَتِكُمْ وَمُحِبِّيكُمْ » .

بلکه اهل آسمان (فرشتگان) با محبت شما و بیزاری جستن از دشمنان شما و گریه های پی در پی بر مصابیتان و استغفار برای شیعیان و دوستانتان ، به خدا تقرب می جویند .

نه تنها فرشتگان مقرب خدا با دعا برای مؤمنان ، به خدا تقرب می جویند ، بلکه روش انبیاء مرسل و الوالعهزم خدا نیز ، بر این بود که با دعا برای آمرزش زنان و مردان با ایمان ، خود را به خدای خویش نزدیک می ساختند ! سخن پیامبر خدا ، حضرت نوح (علیه السلام) ، در این باره شنیدنی است که می گفت :

(رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ)

پروردگارا ! مرا و پدر و مادرم و تمام کسانی را که با ایمان وارد خانه من شدند ، و همه مردان و زنان با ایمان را بیامرز .

برکات دعا برای مؤمنین و مؤمنات

از مجموع آیات و روایات استفاده می شود که دعا برای آمرزش مؤمنین و مؤمنات ، آثار بسیار دارد . ما به فهرستی از آن اشاره می کنیم تا خوانندگان محترم به ارزش والای آن پی برده و از برکات آن بهره گیرند و نگارنده را مشمول دعای خیرشان فرمایند

برای مؤمنین و مؤمنات دعا کردن

۱ - غم و اندوه را برطرف و گرفتاری را از بین می برد.

۲ - روزی انسان را زیاد می کند.

۳ - بلا و سختی را از انسان دور می سازد.

۴ - باعث استجاب همان دعا در حق دعا کننده می شود.

۵ - دعا کننده ، فردای قیامت به شفاعت کسانی که بر ایشان دعا کرده از آتش و عذاب خداوند نجات می یابد.

۶ - به پاداش دعایی که کرده ، از صد هزار تا یک میلیون برابر دست می یابد.

۷ - دعای او در حق خودش مستجاب می شود.

۸ - فرشته مأموری برایش دعا می کند.

۹ - از طرف هر مؤمنی که برایش دعا کرده ، حسنه ای برای دعا کننده نوشته می شود.

در انتهای این بحث ، برای روشن شدن چگونگی و تعداد استغفار در روز برای برادران و خواهران مؤمن ، به دو روایت اشاره می

کنیم تا مشوّق و راهگشای کسانی باشد که در جست و جوی انواع بیشتر آمرزش خواهی و فیوضات فراوان آند .

عبدالله بن سنان حدیثی را از امام صادق (علیه السلام) چنین روایت می کند :

هر کس روزی بیست و پنج مرتبه بگوید:

« اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُؤْمِنِيْنَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ وَ الْمُسْلِمِيْنَ وَ الْمُسْلِمَاتِ » .

خداوند به تعداد همه مؤمنانی که از دنیا رفتند و هر مرد و زن با ایمانی که تا روز قیامت خواهند آمد ، برای او حسنه نوشته ، گناه

پاک کرده و درجه بالا می برد.

امام صادق (علیه السلام) در حدیثی ، سخن دربرابر پیامبر (صلی الله علیه وآله) را چنین نقل می کنند :

هر مرد و زن با ایمانی - که از اول روزگار آمده و یا تا روز قیامت می آیند - شفیع کسی خواهند بود که در دعایش بگوید:

« اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُؤْمِنِيْنَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ » .

به راستی ، روز قیامت (از طرف خداوند) دستور می آید بنده ای را به سوی آتش برند ، پس او به سوی آتش کشیده می شود .

ناگاه مردان و زنان مؤمنی که این شخص برایشان دعا کرده ، به درگاه خداوند عرضه می دارند :

پروردگارا ، این شخص (در دنیا) برای ما دعا می کرد ، شفاعت ما را درباره او بپذیر (و او را از آتش نجات بده) .

خداوند ، شفاعت آنان را درباره او پذیرفته و او نجات می یابد .

با توجه به آثار و برکاتی که دعا برای مؤمن در دین و دنیای انسان دارد، بسیار بجاست که شیعیان و چشم انتظاران امام عصر عجل الله فرجه، هر زمان دست به دعا برداشتند قبل از هر چیز برای تعجیل فرج مولای مظلومشان دعا کرده و سپس برای آمرزش گناهان خود و دیگر مؤمنان به حضرتش استغفار کنند، تا به استجاب دعا دست یابند.

شروع و ختم استغفار با صلوات

یکی از نکاتی که در استغفار برای خود یا دیگران باید رعایت کرد، فرستادن صلوات بر محمد و آل محمد (علیهم السلام) قبل از استغفار و بعد از آن است. زیرا استغفار دعا برای آمرزش خود و دیگران است و یکی از شرایط استجاب هر دعایی فرستادن صلوات در ابتدا و انتهای آن است.

پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله وسلم) در حدیث دُرر باری به این مطلب تصریح می کنند:

لَتَجْعَلُنِي كَقَدْحِ الرَّأبِ، فَإِنَّ الرَّأبَ يَمْلَأُ قَدْحَهُ فَيَشْرِبُهُ إِذَا شَاءَ، إِجْعَلُونِي فِي أَوَّلِ الدُّعَاءِ وَ فِي آخِرِهِ وَ فِي وَسْطِهِ.

مرا مثل ظرف آب کسی که سوار مرکب است قرار ندهید چرا که شخص سواره ظرف آبش را پر می کند و هر گاه خواست از آن می آشامد، بلکه مرا در ابتدا و انتها و وسط دعا قرار دهید.

گویا مقصود پیامبر (صلی الله علیه وآله وسلم) از این سخن آن است:

آن گونه که عادت سواران است که ظرف آب را در انتهای مرکب خویش، پشت سر، میان خورجین می نهند و هرگاه بدان احتیاج پیدا کرده سراغش می روند؛ با من رفتار نکنید. بلکه یاد من و صلوات بر من و آل مرا در ابتدا، انتها و وسط دعای خویش بیاورید، تا دعایتان مستجاب گردد و از برکات آن کاملاً برخوردار شوید.

امام صادق (علیه السلام) در حدیث پرباری، با صراحت بدین مطلب سفارش می کنند:

هر کس حاجتی به سوی خدا دارد، باید با صلوات بر محمد و آل محمد (علیهم السلام) شروع کند، سپس حاجتش را بخواهد و در انتهای دعا نیز صلوات بفرستد. به راستی خداوند، کریم تر از آن است که ابتدا و انتهای دعایی را بپذیرد، اما وسط دعا را رها کند و نپذیرد. چرا که، صلوات بر محمد و آل محمد (علیهم السلام) از درگاه خدای متعال محجوب نمی ماند (و مستجاب می گردد)

در حدیث دیگری آن حضرت، صلوات نفرستادن را یکی از علل عدم استجاب دعا می شمارند:

لَا يَزَالُ الدُّعَاءُ مَحْجُوبًا عَنِ السَّمَاءِ حَتَّى يُصَلَّى عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ (علیهم السلام)

« هر دعایی دائماً از آسمان محجوب است (و بالا نمی رود) ، مگر آن که (در کنار آن) بر محمد و آل محمد (علیهم السلام) صلوات فرستاده شود .

پس با توجه به این که استغفار بهترین دعا است و دارای آثار و برکات فراوانی است ، خوب است که آن را با صلوات شروع کنیم و با صلوات نیز پایان دهیم ؛ تا از برکت پیامبر و آلش (علیهم السلام) به تمام خواص مادی و آثار معنوی استغفار دست یابیم. مخصوصاً که صلوات خود یکی از عوامل مهمّ آمرزش و ریزش گناهان است .

امام رضا (علیه السلام) در سخن زیبایی می فرمایند:

مَنْ لَمْ يَقْدِرْ عَلَى مَا يُكْفِّرُ بِهِ ذُنُوبَهُ ، فَلْيُكْثِرْ مِنَ الصَّلَاةِ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، فَإِنَّهَا تَهْدِمُ الذُّنُوبَ هَدْمًا .

هر کس قدرت ندارد ، کاری کند که کفاره گناهانش باشد (و بار عقوبت گناه را از دوشش بردارد) باید بر محمد و آل محمد (علیهم السلام) زیاد صلوات بفرستد . مسلماً ، صلوات ، گناهان را نابود می سازد بگونه ای که اثری از آن نمی ماند .